

Kohtuukunto ja kohtuullinen suosio

Kohta-sananjohdokseen *kohtuus* liittyy vahvoja latauksia: se symboloi ihmisten ja ihmisyhteisöjen tapa- ja moraalikäsitteitä. Alkuaan se on tietysti merkinnyt vain kohdalleen osuvaa määrää tms., ei siis yli rajojensa menevää mutta ei liioin kauas tuosta ihanne-»kohdasta» jäävää. Käsitteellisesti *kohtuus* on lähisukua *oikeudelle* ja oikeudenmukaisuudelle; onhan yhä tuttua puhe oikeudesta ja kohtuudesta. Sanan vastine virossa (*kohus*) tarkoittaa juuri oikeutta. Varmaan *kohtuudesta* ovat puhuneet jo kantasuomalaiset esisämme pari vuosituhatta sitten. Sitä tosin emme voi selvittää, mihin he kulloinkin ovat vetäneet kohtuuden rajat.

Paitsi yksinään *kohtuus* elää myös yhdyssanoissa ja johdoksissa. Varsinkin Lounais-Suomessa on käytetty sellaisia yhdyssanoja kuin *kohtuushinta*, *-palkka*, *-mitta*, ja samantyyppisiä on käytetty kirjakielissäkin. Mainitsen vain yhden esimerkin, Arvid Järnefeltin Vanhempieni romaanista (1929): »Partaveitsi ei milloinkaan päässyt karhentamaan [lehtori Godenhjelmin] luonnostaan pehmeitä haivenia, jotka eivät ylittäneet *kohtuuspi-tuutta*».

Laajalti maassamme on puhuttu *kohtuuhinnasta*, *-palkasta* jne. Tätä hiukan erikoista sanatyyppiä on aikoinaan viljelty kirjakielissäkin. Nykyään sen paikan

on vallannut toinen, rakenteeltaan samoin vähän kummallinen tyyppi *kohtuuhinta*, *-palkka* jne. Uusia *kohtuu*-alkuisia yhdyssanoja putkahtelee jatkuvasti: »Normaalille kaupunkilaiselle on tärkeää, että hänellä on *kohtuuetäisyydellä* virkistysalue.» »Toinen suomalainen mies, jonka on varmasti todettu sairastavan Aidsia on *kohtuukunnossa*.»

Tämäntyyppisillä yhdyssanoilla ei ole juuri kansankielistä pohjaa. Selityksensä niilläkin silti on: omituinen »kohtuu» on kai lohjennut adjektiivista *kohtuullinen*, joka on *kohtuus*-sananjohdos aivan kuten *miehuullinen* on *miehuus*-sananjohdos.

Nyky-suomen sanakirja panee »kohtuuhinnan» edelle muodostukseltaan selvemmän, lounaissuomalaisesta tyyppiä olevan sanan *kohtuushinta*. Suositus tuntuu jatkuvasti järkevältä, vaikkei löyhässä puhekielessä paljon käytettyä »kohtuuhintaa» ihan alimmaiseen kadotukseen tuomittaisikaan.

Itse adjektiivin *kohtuullinen* nykykäytössä sen sijaan on vielä enemmän miettimisen aihetta. *Kohtuullinen* on näihin asti tarkoittanut kohtuuden mukaista, asianmukaista, sopivaa, sellaista mikä ei ole liian suuri (kova, ankara) eikä liian pieni (lievä). Näin *kohtuullisen* esittelee Nyky-suomen sanakirja, ja selitystä selventävät semmoiset esimerkit kuin »hyvin kohtuullinen hinta», »varsin kohtuullinen vaatimus», »kohtuulliset ehdot», »käyttää alkoholia hyvin kohtuullisesti».

Tämä merkitys elää kyllä jatkuvasti, mutta sen ohella vilahtelee julkisessa sanassa nykyään yhä tiuhempaan uudenlaisesta käytöstä:

»Yhtiö on ollut osakesijoittajien kohtuullisessa suosiossa lukuunottamatta viime kuukausien pikku häiriöitä.» Ei kai ole tarkoitettu moraalisesta tai tavanomaisen kohtuuden mukaista suosiota, sitä mikä ei ole liian suurta eikä liian pientä, vaan *melko suurta* suosiota. Suoraan sanoen: *kohtalaista* suosiota.

»Helsingin SeaJazz tarjoaa tänä vuonna kohtuullisen mielenkiintoista musiikkia.» Ajatus on kai ollut: *melko* mielen-

Kielemme käytäntö

kiintoista, *kohtalaisen* kiintoisaa musiikkia.

»He [panttivangit] ovat viettäneet yön-sä kohtuullisen hyvin eikä heihin ole vielä toistaiseksi käytetty väkivaltaa.» Selvemmin: *melko* hyvin, *aika* hyvin, *kohtalaisen* hyvin.

»Kommunistien vuosia jatkuneen riidan voi katsoa vihdoinkin viime viikon vaihteessa ratkuneen kahden kommunistisen puolueen olemassaoloon. – – Tähänastinen kehitys on *kohtuullinen* yllätys. Pari vuotta sitten oli vaikea uskoa SKP:n enemmistön kestävästä taistolaisten ulosheitosta seurannutta painetta.» Ainoa järkevä muotoilu: *melkoinen, kohtalainen* yllätys.

Samaan luokkaan tuntuu kuuluvan alkupuolen lainaus, jonka mukaan potilas on »kohtuukunnossa». Tässä ei »kohtuukuntokaan» parantaisi asiaa. On kyseessä moralisoimatta verraten hyvä, *siis kohtalainen* kunto.

On tietysti rajatapauksia, joissa *kohtuullinen* voi käydä yhtä hyvin kuin *kohtalainen*, ja sellaisista tuo uusi käyttö on kai lähtenyt liikkeellekin. Mutta pitemmälle luisuneena *kohtuullisen* nykykäyttö sotkee asioita. Tärkeältä tuntuu, että semmoiset lauseet kuin »Maksan kohtuullista vuokraa» tai »Hän käyttää alkoholia kohtuullisesti» pysyvät yksiselitteisinä. Silloin kun tarkoitetaan *kohtalaista* (= melkoista) vuokraa tai alkoholin käyttöä, on paras myös tukeutua adjektiivin *kohtalainen* eikä muodikkaaseen uutuuteen »kohtuullinen».

Sanojen merkitykset pyrkivät muuttumaan ajan mukana. Valppaan kielenkäytäjän kannattaa tarkata sitäkin, eduksiko vai haitaksi kielen selvyydelle. *Kohtuullisen* nykyinen ryntäys ei kieltä selvennä: sen ja *kohtalaisen* välinen merkitysero on pidettävä voimassa.

T. I.